

Rede
“Recht op Meesters”

“Injustice anywhere is a threat to justice everywhere”,
Martin Luther King

Mr. C.J.M. (Ineke) van den Brûle
ter gelegenheid van de Sluitingszitting Haagse Orde van Advocaten
2024

Locatie: Raad van State Den Haag

Inleiding

“Jij de Sluitingszittingsrede? Daar heb jij als sociaal advocaat helemaal geen tijd voor”, zei een oud collega die haar toga drie jaar geleden aan de wilgen hing en overstapte naar het basisonderwijs. Zij was 30 jaar sociaal advocaat, is nu juf van groep 4 en heeft geen moment spijt gehad van haar overstap. Als de bezuinigingen op de sociale advocatuur niet zo’n enorme vlucht hadden genomen, dan waren we waarschijnlijk nog collega’s geweest.

Zij is bepaald niet de enige collega die de brui gaf aan de sociale advocatenpraktijk vanwege de aanhoudende inkomensonzekerheid en structureel hoge werkdruk. Ik mis hen zeer, deze gewaardeerde collega’s naar wie ik vol vertrouwen cliënten doorverwees voor bestuursrechtelijke en andere zaken.

Mijn sociale advocatenpraktijk gaat over dakloze mensen die beboet worden omdat ze op straat slapen of geen ID-bewijs kunnen tonen. Over huurders die veel te hoge huren betalen of een enorme energierekening hebben door hun slecht onderhouden woning; over vrouwen met kinderen, of alleenstaanden, die dreigen hun woning te verliezen door huurachterstand, of door (al dan niet vermeende) overlast of omdat hun ouder(s) zijn overleden met wie zij jaren samenwoonden.

Over jongeren en volwassenen die met het strafrecht in aanraking komen, onder wie veel klimaatdemonstranten, dierenrechtenactivisten, protesterende studenten, en krakers van lang leegstaande panden.

Ik werk ruim 35 jaar in de sociale advocatuur. Het leukste en mooiste beroep van de wereld en *never a dull moment*, riep ik vaak. Zes jaar geleden stond ik voor de keuze: stoppen of doorgaan. Toen werd het mooie kantoor aan de Prinsegracht, waar we 22 jaar werkten, opgedoekt. We werkten er met zes advocaten en een driekoppig secretariaat. Vanwege te hoge kosten ging menig op deze leest geschoeid sociaal advocatenkantoor ter ziele.

Binnengeharkt door collega en oud studiegenoot mr. T., huurde ik een praktijkruimte in een bedrijfsverzamelkantoor op de grens tussen Laak en Schilderswijk. Mijn kantoorkosten slonken met meer dan 70 %.

Collega T. helpt nieuwkomers met digitaliseren. We zitten daar met 10 advocaten op één gang, de 4e etage, bijna allemaal eenpitters.

Hoe wij, van *de Haagse Zuidas*, als min of meer toevallige verzameling eenpitters samenwerken en ons verzetten tegen het eenzijdige beeld van de eenzame eenpitter, die in een donkere bezemkast en chaos alom een belabberde praktijk voert, ga ik u zo vertellen.

Deze week kwam een jonge ganggenote mijn kamer ingestormd: *"Het is zo stervensdruk dat ik niet meer weet waar ik moet beginnen! Ik kan zo moeilijk nee zeggen, die mensen moeten toch geholpen worden, en aan declareren kom ik al helemaal niet meer toe"*.

Ik neem u vanmiddag mee naar de wereld van de sociale advocatuur. Ik kom slechts toe aan het openen van enkele deurtjes zodat u enig idee heeft wat er zoal speelt in de wereld die draait om cliënten in veelal kwetsbare posities, en in mijn praktijk van het demonstratierecht ook om vooral bezorgde burgers.

Al kan ik maar één van u met deze rede enthousiast maken voor de sociale advocatuur, dan is mijn missie geslaagd. Want: twee weken geleden rinkelden opnieuw de alarmbellen: uit cijfers van het Kenniscentrum van de Raad voor Rechtsbijstand blijkt dat vooral

jonge sociaal advocaten het vak weer snel verlaten, terwijl de oude garde de komende jaren met pensioen gaat.^{1 2}

Recht op Meesters - Toegankelijkheid van de advocatuur in Nederland

Het thema voor deze jaarrede van vandaag is *de toegankelijkheid van de advocatuur in Nederland*.

In een wereld waarin de advocatuur en rechtspraak wereldwijd onder druk staan en de toegang tot het recht niet (meer) vanzelfsprekend is, is het essentieel om aandacht te besteden aan de fundamenteën van ons beroep. Welke rol neemt de advocatuur in binnen de huidige samenleving? Hoe kunnen wij de toegang tot advocaten verbeteren en de toegang tot het recht waarborgen?

Dat is een hele mond vol. Je kunt er met gemak een twee dagen durend congres mee vullen. Zeker nu we in steeds sterkere mate in een ongewis politiek vaarwater terechtkomen.

De sociale advocatuur - historie van commissies

Maar eerst neem ik u mee naar de geschiedenis van de sociale advocatuur.

De masterscriptie van Elise Korbee uit 2020 over de (on)mogelijke toekomst van de sociale advocatuur³ is daarvoor interessant, en ook het boek “35 jaar Sociale Advocatuur” van Mies Westerveld⁴. Het boek schetst een bijzonder beeld van de opkomst en ontwikkeling van het vak. Er wordt teruggeblikt met gepassioneerde advocaten van toen,

¹ In 2023 stonden zo'n 4.400 sociaal advocaten tien of meer mensen bij. De afgelopen vijf jaar is het aantal actieve sociaal advocaten met 13% afgenomen.

Bijna 900 sociaal advocaten hebben zich in die periode uitgeschreven. Er dreigt een tekort aan advocaten voor kwetsbare groepen.

NRC 6-6-2024: Jaarlijks trekt de overheid zo'n 400 miljoen euro uit voor de ondersteuning van sociale advocatuur, waar jaarlijks ruim 350.000 keer gebruik van wordt gemaakt.

In 2021 werd er in de begroting eenmalig 154 miljoen euro vrijgemaakt voor de sociale advocatuur, maar volgens betrokken advocaten kwam die maatregel „te laat”. Meer sociaal advocaten stoppen dan dat ze beginnen, volgens het kenniscentrum. Sinds begin dit jaar zijn er al meer dan honderd meer uitschrijvingen dan inschrijvingen. Meer dan de helft daarvan zijn jonge advocaten, van de 20 tot 35 jaar. Daarnaast verwacht het kenniscentrum dat de komende jaren bijna 2.500 sociaal advocaten met pensioen gaan.

² Recht.nl 6-6-2024: alleen al om die groep te vervangen, 5.000 stagiairs moeten worden opgeleid. Immers: lang niet alle advocaten die hun stage afronden, zijn vijf jaar na dato nog advocaat.

³ Elise Korbee: *De (on)mogelijke toekomst van de sociale advocatuur | Een abc ter verbetering van het huidige stelsel* -Masterscriptie Toga aan de Maas, Erasmus Universiteit Rotterdam, begeleiders: mr. dr. J.S. Nan en dr. J.W. Hiah

⁴ Het boek, 2010, schetst een beeld van de opkomst en de ontwikkeling van de sociale advocatuur als tegenbeweging. Hoe jonge advocaten de balie aanklaagden als slippendragers van de gevestigde orde en het recht ontmaskerden als politiek instrument.

maar ook met rechtswinkeliers en betrokken studenten. Hoe zou de kraakbeweging eruit zien zonder de sociale advocatuur? En hoe zou het zijn gesteld met de rechten van psychiatrische patiënten en met de verdediging van verdachten? Door de sociale advocatuur is er nogal wat veranderd op velerlei gebied.

Advocaten zijn in de loop der eeuwen onvermogende cliënten vrijwillig voor een laag loon gaan bijstaan, de zgn. pro-deozaken. Een *ste/se/* van gefinancierde rechtsbijstand, zoals wij dan nu kennen, dateert pas van na de Tweede Wereldoorlog. De stelsels waren een correctie op de marktmechanismen in de advocatuur waardoor 'minderbedeelden' verstoken waren van rechtsbijstand omdat ze die niet konden betalen. Door een stelsel konden burgers hun rechten effectief beschermen tegen de Staat, tegen bedrijven en tegen andere burgers. Daardoor kon gelijkheid voor het recht worden bereikt, ongeacht afkomst of rijkdom.⁵

Er is eigenlijk altijd 'gedoe' geweest over gefinancierde rechtsbijstand. Opeenvolgende stelsels waren voortdurend onderwerp van politieke belangstelling. Steeds werden er nieuwe commissies geïnstalleerd met min of meer dezelfde opdracht: kostenbeheersing, lees: bezuinigingen.

Commissie Polak (1988) Commissie Maan (1997),
Commissie-Barkhuysen (2015), Commissie-Wolfsen (2015),
Commissie-Van der Meer I (2017).

En de commissie Van der Meer II, die nu hard bezig is met haar vervolgrapportage. Het valt op dat in alle rapporten dezelfde thema's terugkeren: De vergoedingen en de kwaliteit. En pogingen tot dejuridisering, zoals: mensen zouden zelfredzaam genoeg zijn om hun problemen zelf op te lossen, zonder hulp van een toegevoegd advocaat. Het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (de WRR) met de pakkende titel "*Weten is nog geen doen*", maakt met dit idee, korte metten:

Er bestaat een behoorlijk verschil tussen wat van burgers wordt verwacht en wat zij daadwerkelijk aankunnen. Ook mensen met een goede opleiding en een goede maatschappelijke positie kunnen in situaties verzeild raken waarin hun redzaamheid ontoereikend is, zeker

⁵ Elise Korbee, scriptie, p. 17

op momenten dat het leven tegenzit. Dat is niet omdat hun intelligentie of kennis tekortschiet, maar omdat er een beroep wordt gedaan op allerlei andere mentale vermogens, zoals het vermogen om in actie te komen, om het hoofd voldoende koel te houden, en om vast te houden aan goede voornemens. Naast denkvermogen is 'doenvermogen' minstens zo belangrijk om aan de hoge eisen van de participatiesamenleving te kunnen voldoen. De overheid verwacht van burgers steeds vaker dat ze zelfredzaam zijn op het gebied van gezondheid, persoonlijke financiën en de arbeidsmarkt.⁶ Ook volgens Nationaal Ombudsman Reinier van Zutphen gaat de overheid er ten onrechte van uit dat mensen weten bij welk loket van de overheid zij terecht kunnen voor hulp. Daardoor krijgen mensen niet waar ze recht op hebben⁷.

Minister Sander Dekker⁸ maakte het in 2018 helemaal bont. Hij wilde het hele stelsel voor gefinancierde rechtsbijstand herzien door de vergoedingen te verlagen en rechtsgebieden van het stelsel uit te sluiten. Dekker oogstte met zijn plannen veel kritiek. Vooral ook omdat de overheid in meer dan 60% van alle toevoegingszaken de wederpartij is. Dekkers' herzieningsplannen stuitten op veel verzet: Nóg minder geld zou de doodsteek worden voor de sociale advocatuur. Het is niet voor niets dat we destijds met veel sociaal advocaten regelmatig in toga met spandoeken de straat opgingen.

De Commissie Van der Meer was in 2017 de eerste commissie die eindelijk de structurele onderbetaling van toevoegingsadvocaten erkende. Het rapport gaf onomstotelijk aan dat de bezuinigingen op het stelsel van de afgelopen jaren hun tol hadden geëist en waarschuwde voor uitholling van het stelsel. Het waarborgen van de toegang tot het recht voor de meest kwetsbare rechtzoekenden vraagt juist nu om een investering in het stelsel. Kijk, dat was eindelijk een ander geluid. De NOvA voelde zich door dit geluid van de Commissie Van der Meer I gesteund in de opvatting dat investeringen in het stelsel nodig waren op weg naar een duurzaam toekomstbestendig stelsel.

⁶ WRR Rapport 201704_Samenvatting_Weten_is_nog_geen_doen.pdf

⁷ Symposium Leiden University over publieke samenwerkingen 6-6-2024

⁸ Van 26 oktober 2017 tot 10 januari 2022 was hij minister voor Rechtsbescherming in het kabinet-Rutte III.

Stelsel van gefinancierde rechtsbijstand grondslag voor de rechtsstaat

Een goed stelsel voor gefinancierde rechtsbijstand is essentieel voor onze rechtsstaat. Het recht op rechtsbijstand is verankerd in de artikelen 18 GW, 6 en 13 EVRM, art. 47 EU-Handvest en 14 IVBPR⁹.

Straatsburg stelt eisen aan gefinancierde rechtsbijstand: de overheid heeft een beperkte vrijheid om het stelsel in te richten

Het is aan de overheid om een stelsel voor gefinancierde rechtsbijstand op te stellen, waarbij het recht van de burger op een eerlijk proces met een effectieve advocaat wordt gegarandeerd. Volgens artikel 6 EVRM hebben lidstaten hier enige beoordelingsruimte hoe ze hun stelsel voor gefinancierde rechtsbijstand op te bouwen.

Uit de rechtspraak over artikel 6 EVRM volgt aan welke eisen tenminste moet worden voldaan.

- A. De inbreuk mag niet de essentie van het recht schenden: bijv. door ingewikkelde procedures, allerlei formaliteiten en financiële drempels.
- B. De inbreuk moet een gerechtvaardigd doel dienen: Een inbreuk met louter bezuinigen als doel vormt géén gerechtvaardigd doel.
- C. De inbreuk moet proportioneel zijn: Het middel moet opwegen tegen het beoogde resultaat.¹⁰

Ondanks deze eisen, vallen er nog altijd mensen buiten de boot.

Het recht op gefinancierde rechtsbijstand is niet absoluut

Ik sta de afgelopen jaren vaker dakloze mensen bij, die voor het aanvechten van boetes voor slapen op de weg e.a. overtredingen van de lokale APV (Algemene Plaatselijke Verordening) geen recht hebben op een toegevoegd advocaat. Als zij de weg naar een advocaat al vinden - die kans is buitengewoon klein, dakloze mensen hebben wel iets anders aan hun hoofd-, dan stel ik verzet voor hen in tegen de strafbeschikkingen. Sommige politieagenten schrijven in twee minuten 3 boetes uit aan iemand die ze 's nachts slapend aantreffen onder een

⁹ Zie voor relevante EH-rechtspraak bijlage bij eindschrift van Elise Korbee

¹⁰ Elise Korbee eindschrift p. 14-15

brug of in een portiek: één boete voor slapen op de weg, één voor het niet tonen van een ID bewijs en één omdat er naast de slaper een open blikje bier staat. Ik heb dakloze mensen bijgestaan die door een berg aan boetes een schuld hebben opgebouwd van een paar duizend euro. Een cliënt had zijn problemen nagenoeg opgelost, had inmiddels een plek gekregen in beschermd wonen, maar bleek nog ruim € 15.000,= aan boetes te hebben openstaan. Zo kon hij geen nieuw leven beginnen.

Voor strafzaken bij kantonrechters -overtredingen- wordt in beginsel niet toegevoegd. Voor civiele zaken met een financieel belang van minder dan € 500,= bestaat, behoudens uitzonderingen, evenmin recht op gefinancierde rechtsbijstand. Dat is in sommige zaken onterecht. In menig boetezaak of zaken waarin het demonstratierecht speelt, zijn goed onderbouwde juridische verweren nodig. Geluiden dat rechtzoekenden dit met het maatschappelijk werk af kunnen zijn funest. Miskend wordt dat advocaten nodig zijn om jurisprudentie en wetten te ontwikkelen en om te voorkomen dat men elkaar "de hersenen inslaat".¹¹ Collega's melden dat ook in andere rechtsgebieden ten onrechte geen toevoeging wordt verleend. Voor kleine ondernemers geldt bijvoorbeeld dat voor zakelijke geschillen in beginsel niet wordt toegevoegd, tenzij je bijna failliet bent. Veel ZZP'ers hebben op basis van de huidige regelgeving bij een zakelijke geschil geen recht op een toevoeging. In sociale zekerheidszaken wordt gesignaleerd dat pas na het voor beroep vatbare besluit toevoeging wordt verstrekt. Terwijl bijstand van een gespecialiseerd advocaat ook in de voorfase belangrijk kan zijn.

Straatsburg stelt nog meer eisen¹²: Het recht op toegang tot rechtsbijstand kan niet alleen worden beperkt door maatregelen ten aanzien van de gefinancierde rechtsbijstand, maar ook door (een optelsom van) andere aspecten, zoals hoge griffierechten, eigen bijdragen, dagvaardingskosten en proceskosten.

En: er moeten voldoende advocaten beschikbaar zijn om rechtsbijstand te verlenen. Dat betekent dat vergoedingen niet zo laag mogen zijn dat advocaten afhaken. Ook dat volgt uit de jurisprudentie van het EHRM over artikel 6 EVRM. Oud kantoorgenoot Flip van Leeuwen, inmiddels

¹¹ Elise Korbee scriptie.

¹² In de bijlagen van de scriptie van Elise Korbee vindt u een overzicht van relevante EHRM jurisprudentie, en nog meer handige en interessante bijlagen.

helaas overleden, prijkte eind jaren '80 geheel ontbloot op een poster met de tekst "*Sociaal advocaten uitgekleeft!*", waarop hij alleen zijn edele delen met zijn handen bedekte. Jan Sjöcrona sprak hem sindsdien aan met *Adonis!*

Het Europese Hof stelt dus als eis dat de overheid zorgt voor voldoende advocaten.

Als geen enkele advocaat een rechtzoekende wil bijstaan, moet de overheid actie ondernemen. Ook dat volgt uit de Europese jurisprudentie.

Wij kennen daarvoor de aanwijzingsprocedure van art. 13

Advocatenwet: Een rechtzoekende die geen advocaat kan vinden, kan de deken van de lokale orde vragen om aanwijzing van een advocaat.

Wat dat kan betekenen, heeft mijn voormalig kantoor aan de Prinsegracht geweten. Ik moest een man bijstaan in een lastige huurzaak, hoewel de cliënt lastiger was dan de zaak. Hij bleek een notoir klager, de Orde had het extra druk met de vele klachten die hij eerder tegen advocaten had ingediend. De man legde ons kantoor maandenlang plat door zijn permanente stroom aan faxen. Spoedzaken, vonnissen, processtukken, roosters voor psychiatrisch piket, ze kwamen er niet meer doorheen. Mijn secretaresse werd er bijna overspannen van en anders ik wel.

Vrij recent heb ik een aanwijzing van de deken teruggegeven: twee mega Ikea-tassen vol papieren zou ik moeten scannen en bestuderen voor een appel advies. Dat kon ik als sociaal advocaat zonder fysiek secretariaat met mijn eenvoudige scan-en kopieerapparaat niet aan. Bovendien zijn sociaal advocaten al zwaar belast. Het is goed als advocaten van grote, goed geoutilleerde kantoren hiervoor worden aangewezen. Dat gebeurde gelukkig.

Leemte in de rechtshulp

De geschiedenis van de sociale advocatuur in Nederland gaat over de advocatenkollektieven - met 3 k's- in de jaren 70, over het ontstaan en de opheffing van de Bureaus voor Rechtshulp en de opkomst van de Juridische Loketten.

In de jaren 70 waaiden vanuit de Verenigde Staten acties van activistische juristengroepen tegen misstanden in de rechtshulp over naar Nederland. De tarieven van commerciële advocaten waren voor veel burgers te hoog, en voor een pro deo-advocaat bestonden meerdere drempels. De meeste advocaten hadden nauwelijks verstand van 'gewone mensen-problemen', zoals huurzaken, arbeidszaken, vreemdelingenrecht, familierechtzaken en strafzaken. Er werden advocaat-stagiair(e)s of "kwakkelende" kantoren op de pro-deo-zaken gezet. Dat werkte niet. Er kwamen Rechtswinkels op, waarin studenten burgers gratis juridisch advies gaven. In de grote steden werden Advocaten Kollektieven opgezet. Die brachten nogal wat veranderingen teweeg. Het waren advocaten met een progressieve kijk op de samenleving, die mensen met een laag inkomen kwalitatieve rechtshulp verleenden. Daarnaast werden rechtsgebieden ontwikkeld die nog onontgonnen terrein waren en waarvoor überhaupt nog geen advocaten bestonden. Sociaal advocaten specialiseerden zich in deze gebieden. Ze moesten zelf het wiel uitvinden, maar er kwam kwalitatief goede rechtshulp voor mensen met een kleine beurs. Het eerste advokatenkollektief in A'dam introduceerde het buitenpatronaat, regelde zelf 'overbruggingskrediet' bij een bank, en bevocht een voorschotregeling. Uit idealisme werd aanvankelijk genoeg genomen met het minimumloon. Men behandelde ontslag-, sociale verzekerings-, huur-, vreemdelingen- en administratieve zaken. Het vreemdelingenrecht moest als het ware nog worden 'uitgevonden'. Het waren deze advocaten die onder meer de piketregeling hebben geïntroduceerd¹³.

Voor strafzaken liep het anders: strafrechtadvocaten Wladimiroff en Spong werden in 1976 gevraagd door de Haagse balie voor een experiment met specialisering in de strafrechtspraktijk. Bedoeling was om de kwaliteit van de strafrechtadvocatuur te verbeteren. Het strafrecht werd toen beschouwd als een inferieure praktijk. De Stichting Strafrechtspraktijk werd opgericht, die werd gecontroleerd door een bestuur dat bestond uit advocaten (en nadrukkelijk niet de overheid). Ze volgden een postdoctorale opleiding aan de Leidse universiteit en kregen een voorkeursbehandeling bij de verdeling van de zaken door de

¹³ eindschrijft Elise Korbee

deken, waarbij de moeilijkste zaken naar hen werden doorverwezen. De financiering was zo ingericht dat ze zich zorgeloos konden specialiseren in het strafrecht, ook al zou het accent op pro deo-zaken liggen. Het accent verschoof al snel van lichtere zaken als diefstal en verduistering naar zwaardere als moord en doodslag, en van vooral toevoegingszaken naar een mix van betaalde- en toevoegingszaken. Financieel liep het ook goed, waardoor de specialisatieopleiding Strafzaken aan het Willem Pompe Instituut kon worden opgestart. Zo werd de strafpraktijk geprofessionaliseerd. Volgens Wladimiroff werd hierdoor het Openbaar Ministerie selectiever in het aanbrengen van zaken en werd de rechter scherper door tegenspraak¹⁴.

Bureaus voor Rechtshulp, Raad voor Rechtsbijstand en Juridisch Loket

In 1974 werden de Bureaus voor Rechtshulp opgericht, volledig gesubsidieerd door de overheid. Hun taak was eerstelijns rechtsbijstand te verlenen, maar gaandeweg breidden de werkzaamheden zich steeds verder uit naar de tweedelijnsrechtshulp. Er ontstond competitie tussen de Bureaus voor Rechtshulp en de sociale advocatuur. Officieel waren de Bureaus onafhankelijke organen, maar in de praktijk had het ministerie een zwaarwegende invloed op het beleid.

Na ruim dertig jaar, in 2005, verdwenen deze Bureaus voor Rechtshulp. De Raad voor Rechtsbijstand werd belast met het beoordelen van de toevoegwaardigheid van zaken, de eerstelijns rechtshulp zou verzorgd gaan worden door de Juridisch Loketten. De Juridisch Loketten, die volledig worden gefinancierd door de Raden voor de Rechtsbijstand, werden servicecentra die doorverwijzen naar zelfstandig advocaten.

¹⁴ eindschrift Elise Korbee

Betaling

De toegevoegd advocaat wordt per zaak betaald¹⁵. Daarnaast kent het systeem vergoedingen voor lichtere zaken, zoals de lichte adviestoevoeging (de zgn. LAT, sinds 2009) en sinds 2021 de Regeling adviestoevoeging zelfredzaamheid (Ratz). Die is bedoeld voor zaken waarbij doorverwijzing volgens de richtlijnen van de Raad voor Rechtsbijstand niet mogelijk is, én die de huidige reikwijdte van de dienstverlening van de eerstelijns overstijgen of te complex zijn voor afhandeling in de eerste lijn. De rechtzoekende betaalt geen eigen bijdrage. Voor de advocaat geldt dat voor een minimale vergoeding wel een heel dossier moet worden opgebouwd, met opdrachtbevestiging, verslagleggingen en gesprekken met cliënt. Als voorbeeld: vorige week kreeg ik via het JL een ontboden meerderjarige verdachte voor consultatiebijstand en verhoorbijstand. De Atz biedt een vergoeding voor 3 uur - 2 punten. Het betrof een kwetsbare man met psychische problemen. Alleen de tijdsbesteding voor de consultatiebijstand, bespreking van stukken en administratieve verwerking kostte al twee uur, het verhoor zelf duurde bijna drie uur. Met uitleg en gesprek nadien heb ik bijna 6 uur aan een zaak gewerkt waarvoor de Raad 2 uur betaalt. Vijf jaar geleden kreeg je per punt zo'n € 100,00, nu is dat € 126,55.

Kwaliteit en specialisatie

Uit de art. 6 EVRM rechtspraak volgt ook dat de kwaliteit van de advocaten zodanig behoort te zijn, dat de rechtsbijstand effectief is.

Uit de rapporten van de commissies die ik al noemde kwam naar voren dat de kwaliteit van de dienstverlening soms tekortschoot. Kwaliteitsvoorwaarden werden aangescherpt: dossieronderzoek, intercollegiale toetsing, een maximum aan rechtsgebieden per advocaat en *best practices* vormden belangrijke instrumenten voor kwaliteitsverbetering.

¹⁵ Kort gezegd komt het vergoedingstelsel uit de Wrb hierop neer: er geldt een forfaitaire vergoeding voor in een bepaald zaakstype verleende rechtsbijstand. Elk zaakstype kent een eigen puntenaantal. Als uitgangspunt geldt dat één punt staat voor één uur werk. Omdat niet het aantal gewerkte uren, maar één standaardbedrag per zaak wordt vergoed, kent het systeem een doelmatigheidsprikkel. "Het verrichten van ondoelmatig extra werk levert in financiële zin immers niets op." Het is een middelingsinstrument met het principe: "sometimes you lose, sometimes you win". Door middel van kortingen en toeslagen worden de scherpe kanten van het forfaitaire systeem af gehaald. De rechtzoekende is in beginsel ook een eigen bijdrage verschuldigd, behalve bij bepaalde strafzaken. Als een zaak als bewerkelijk wordt beschouwd, dan kan er een extra vergoeding worden toegekend op uurbasis. Voor elk uur boven de grens van twee keer het forfait wordt één extra punt toegekend.

Een positieve ontwikkeling is dat de advocaten die bijna alles deden, de generalisten, bijna zijn uitgestorven. Veel sociale advocaten hebben afscheid genomen van ondersteunend personeel, en hebben bezuinigd op of afscheid genomen van hun juridische bibliotheek. Dat kan: bijna alles is digitaal te vinden, hoewel ook een digitaal abonnement op bijv. Tekst en Commentaar Strafrecht en Strafvordering nog steeds veel geld kost.

De aangescherpte kwaliteitseisen van de NOvA, peerreview, intervisie of gestructureerd intercollegiaal overleg worden door velen omarmd. Hetzelfde geldt voor het maximum aantal rechtsgebieden waarin iemand werkzaam mag zijn (bij toevoegingszaken), en dat aan sommige rechtsgebieden aanvullende eisen zijn verbonden. Het vereiste dat we voor elk rechtsgebied jaarlijks 10 opleidingspunten moeten halen, werkt als rem op een te groot aantal rechtsgebieden. Specialisatie verhindert niet dat er in onze beroepsgroep “zwakke broeders” zijn, maar die heb je in elk beroep. Door het stellen van kwaliteits- en opleidingseisen en door toezicht kwaliteit te stimuleren wordt deze groep zichtbaarder. We moeten wel oppassen dat het wantrouwen jegens en de controle op advocaten niet helemaal doorslaat. Daar lijkt het soms wel op. Door de toenemende eisen en verplichtingen vanuit de Raad en de NOvA zijn we zo langzamerhand in een loodzwaar systeem beland.¹⁶

Eenpitters revisited

De commissie Van der Meer raadde aan om maatregelen te nemen tegen de opkomende eenmanskantoren. Is dat terecht?

Een nog wijdverbreide gedachte is, ook binnen de balie, dat eenpitters opereren als generalisten in plaats van specialisten en dat zij structurele feedback van hun collega's missen. Als er nog eenpitters zijn met een algemene praktijk die vanuit een bezemkast de praktijk uitoefenen en digitale vaardigheden ontberen, dan zijn de zorgen van de NOvA en van de commissie Van der Meer over eenpitters begrijpelijk. Maar ik vraag me af of dat soort eenpitters nog bestaat. De eenpitters die ik ken zijn op een enkeling na allemaal gespecialiseerd op een of twee, hooguit

¹⁶ vgl. Wladimiroff in scriptie Korbee, p. 45, over de eisen die de RvR stelt aan verantwoording van bestede uren: het wantrouwen jegens en de controle van advocaten helemaal is doorgeslagen. Het systeem is inflexibel en loodzwaar gemaakt door allerlei bewijs eisen.

drie rechtsgebied(en). Zij zijn in staat om de praktijk naar behoren uit te oefenen. Het kan natuurlijk misgaan. Maar dat geldt ook voor niet-eenpitters.

Toezicht op de kwaliteit van ons werk is belangrijk. Laat we niet klagen en bestraffen als er bij iemand of bij een kantoor iets mis is. Analyseer waar de schoen wringt en kijk behalve naar individuele oorzaken ook naar wat er structureel mis is.

U merkt het: het stigma op eenpitters zit mij dwars. Eenpitters zijn geen halve garen. Bestaat er onderzoek met resultaten waaruit volgt dat de eenpitter verder onder een vergrootglas moet? Is dat onderzoek stevig genoeg om deze twijfelachtige reputatie en het extra toezichtstreven dat daarop gebaseerd is, te rechtvaardigen?

Gespecialiseerde eenpitters werken samen met andere advocaten. We zitten vrijwel allemaal in verschillende appgroepen, van huurrecht advocaten, strafrechtgroepen, overleggroepen van migratie advocaten, specialistenverenigingen, er is een app groep van advocaten die krakers bijstaan, en van demonstratierecht advocaten die samenwerken. Ook zitten sociaal advocaten in maatschappelijke overleggen, zoals het Haags Sociaal Juridisch Stadsoverleg. Daarin zitten we met diverse sociaal advocaten, Juridisch Loket, Haagse Wetswinkel, Gemeentelijk ombudsman, Straat Consulaat c.a.

Bij ons op de Haagse Zuidas zitten zoals gezegd nu 10 advocaten op een gang. Voordelen zijn dat we met advocaten met eenzelfde rechtsgebied overleggen, maar ook over andere rechtsgebieden, waardoor we raakvlakken ontdekken. Het bevordert het "out of the box - denken" en maakt ons creatiever. We lopen makkelijk bij elkaar binnen met "een gemotiveerde hulpvraag" of een dilemma. Het gaat over zowel zaaksinhoudelijke als gedragsrechtelijke kwesties. We lopen bij elkaar binnen om te vertellen hoe een zitting ging, voor een kop koffie en een lullepot. Maar we hoeven geen ellenlange vergaderingen te houden over de kleur van het briefpapier of het kantoorbeleid. Op de Haagse Zuidas verenigen we de voordelen van een groot kantoor met de voordelen als eenpitter. Twee van ons verzorgen als gecertificeerd gespreksleider de verplichte intervisie, we delen informatie, bieden in de toekomst zo mogelijk snuffelmogelijkheden voor jongere studenten (aan *paralegals*

hebben wij niets), en zijn er 'eigen' scholings- en opleidingsmogelijkheden.

Ook hebben we soms behoefte aan deskundigheid op rechtsgebieden waarin we zelf niet actief zijn. Er zijn al diverse soorten van samenwerking (PILP, krakers/sanctielijst). Een mooi voorbeeld van samenwerking tussen sociaal advocaten en grote kantoren die hun specifieke deskundigheid ter beschikking stellen is PILP. PILP¹⁷ is in 2014 opgericht als project van het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten, het is meer dan een gewoon advocatenkantoor. Het fungeert als de juridische bondgenoot voor een diverse groep belanghebbenden in Nederland, waaronder NGO's, belangenorganisaties, bewegingen, gemeenschappen, activisten, advocaten en wetenschappers. De afgelopen jaren heeft PILP in samenwerking met diverse organisaties, experts, groepen en advocaten meerdere juridische overwinningen behaald. Voorbeelden hiervan zijn de zaken over Etnisch Profileren en veel zaken met betrekking tot het demonstratierecht, het recht op wonen, recht op water, recht op uitbreiding van het aantal woonwagendplaatsen, enz. "*Kinderen mogen niet meer afgesloten worden van drinkwater*", oordeelde Hof Den Haag in een historische uitspraak, die was aangespannen door Defence for Children en het NJCM. Een mooi voorbeeld van een team van advocaten van De Brauw en PILP.

Voor de eenpitters is het feit dat alle relevante informatie te vinden is op het wereldwijde web enorme winst. Alle relevante Nederlands rechtspraak is toegankelijk (via rechtspraak.nl en raadvanstate.nl), alle regelgeving is toegankelijk (via overheid.nl), alle verdragen zijn toegankelijk (via de VN, Raad van Europa, EU), alle rechtspraak uit Straatsburg is toegankelijk, alle producten van het EU Hof van Justitie eveneens.

Het zou goed zijn als er kortingen komen voor beginnende sociaal advocaten, zeker voor hen die als zzp-er starten. Solidariteit en gemeenschapszin zijn belangrijke waarden voor structureel behoud van de sociale advocatuur. Sommigen vinden het in

¹⁷ voorheen bekend als het Public Interest Litigation Project

deze tijd van leegloop van de sociale advocatuur absurd dat een sociaal advocaat met een jaaromzet van 100.000 euro evenveel aan financiële bijdragen (lokaal en landelijk) betaalt als een advocaat met een omzet van 500.000 euro per jaar. Daar is zeker wat voor te zeggen. Andere opties om de sociale advocatuur tegemoet te komen zijn bijv. kortingen op cursussen, op toegang tot bepaalde databases en softwareprogramma's voor digitalisering. Ook gratis cursussen van de Orde voor beginnend ondernemerschap kunnen erg waardevol zijn.

Anno 2024 voldoet de eenpitter, met alle digitale mogelijkheden, niet meer aan het oude beeld dat de commissie Van der Meer en de NOvA voor ogen lijken te hebben. De eenpitter die er, gespeend van feedback en corrigerende kantoorgenoten, een slordige boekhouding op nahoudt, een brokkenpiloot is die geen waarneming geregeld heeft, telefonisch niet bereikbaar is, nieuwe wetgeving niet kent en jurisprudentie niet bijhoudt, kortom een advocaat die er een potje van maakt en het aanzien van onze beroepsgroep schaadt, is nagenoeg uitgestorven. Extra toezicht op kantoren waar signalen over zijn is prima, maar niet louter extra controle van de eenpitter.

Hoe verder?

De NOvA wil voorkomen dat elk jaar opnieuw ad hoc financiering moet worden gezocht en dringt aan op een structurele verbetering. Sanne van Oers: *“Toegang tot het recht is in onze rechtsstaat van essentieel belang en dient voor iedereen beschikbaar te zijn. Sociaal advocaten zijn daarom onmisbaar. Om te zorgen voor voldoende sociaal advocaten en een toekomstperspectief voor hen, is het noodzakelijk dat de vergoedingen bij de tijd blijven. Zonder dat telkens politieke discussie plaatsvindt over de vraag of daarvoor wel voldoende budget beschikbaar is.”*

Franc Weerwind, nog even demissionair minister voor Rechtsbescherming, wil na het onderzoek verder kijken naar een systeem waarbij de vergoedingen van sociaal advocaten om de paar jaar bij de tijd worden gebracht, maar laat dit over aan een volgend kabinet. Net als het aanpassen van de begrotingssystematiek. De NOvA stelt: We moeten niet meer wachten met fundamentele verbetering van de wijze van financiering van het stelsel van gefinancierde

rechtsbijstand. Dat kunnen we ons niet meer permitteren. Hoewel de vergoedingen sinds kort eindelijk beter zijn geworden, wordt nog steeds verlangd dat wij sociaal advocaten veel gratis werk doen.

Eind 2023 ging de Amsterdamse raadsheer Herman van der Meer voor de tweede keer een commissie leiden die zich over de gesubsidieerde rechtsbijstand buigt. Zijn rapport wordt verwacht in het najaar van 2024. Maar hoe we er tegen die tijd voorstaan is de vraag. De gure rechtse wind die nu in de politiek waait belooft weinig goeds.

Ik bespreek nog een paar punten die belangrijk zijn voor toegankelijkheid van de sociale advocatuur

Burgers moeten kunnen rekenen op passende ondersteuning en goede rechtsbijstand. Het Toeslagenschandaal, veel van onze advocaat-collega's hebben er hun handen aan vol, toont hoe ernstig mensen in de knel komen als de overheid hen en hun rechten onvoldoende beschermt. De nadelige effecten zijn verergerd door een onevenredig hard terugvorderingsbeleid, gebrekkige rechtsbeschermingsprocedures en bezuinigingen op rechtshulp voor mensen die dit het hardst nodig hadden. Hiermee zijn ook het recht op een eerlijk proces en het recht op bestaanszekerheid in het hart geraakt.¹⁸

Taalgebruik in de advocatuur

Voor onze cliënten is het belangrijk dat wij ingewikkelde juridische zaken in eenvoudige taal kunnen uitleggen en toelichten. De sociaal advocaat moet twee vertaalslagen maken: *Je moet de juridische procedures en taal in begrijpelijk Nederlands kunnen vertalen voor de cliënt, en het verhaal van de cliënt moet je zo vertalen, dat het aankomt bij de rechter.* Taal doet ertoe. Zeker in ons beroep. Taal kan verhelderen of verhullen. Noem je mensen zonder woning *zwervers* of *dakloze mensen*?

¹⁸ Het Rapport 'Blind voor mens en recht' onderstreept belang van fundamentele rechten# dat op 26 februari 2024 werd gepubliceerd, liet de Parlementaire Enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening zien hoe ernstig mensen in de knel kunnen komen als de overheid mensen en hun rechten onvoldoende beschermt.

De taal die wij in ons vak gebruiken is soms ergerlijk en nodeloos ingewikkeld. Dat komt ook doordat we als stagiaires gewend zijn om de processtukken van onze patroons over te schrijven: je eerste dagvaarding is qua formaliteiten meestal een kopie van de dagvaarding die jouw patroon weer van zijn of haar patroon overnam. Plagiaat viert hoogtij onder advocaten.¹⁹

Oubollig taalgebruik zoals Uw dienstwillige, Amica of Amice, (een cliënt van een collega schreef haar ooit aan met "*Amigo!*", omdat hij dat in de toegestuurde correspondentie tussen advocaten steeds las) of brief aan een confrère afsluiten met *t.t.*, dat is dan niet een verwijzing naar het motorfestijn in Assen (*Tout à toi* "Geheel je jouwe" of "*totus tuus* "Geheel de uwe"), *confrère* is ook niet meer van deze tijd. Gewoon al onze beroepsgenoten als *collega* aanspreken. Vanaf nu.

Diverse en inclusieve balie

Ook meer diversiteit en inclusie in de advocatuur zullen zorgen voor meer sociaal advocaten. Een balie waarin iedereen kan meedoen en gelijke kansen krijgt. Er zijn enkele congressen over geweest en er is al heel wat over geschreven. In 2021 is het platform Inclusie en Diversiteit van de NOvA van start gegaan. Advocaten bespraken in werkgroepen hoe diversiteit en inclusie binnen de advocatuur kan worden bevorderd. Ze buigen zich onder meer over de vraag hoe de advocatuur aantrekkelijker kan worden voor rechtenstudenten van uiteenlopende culturele en etnische achtergronden.²⁰ Uit de enquête van het Platform bleek eind 2021 dat twee derde vindt dat kantoren zich meer moeten inzetten voor grotere diversiteit en inclusie in de advocatuur. Meer dan de helft van 300 respondenten zei negatieve ervaringen op dit gebied te hebben. Een prettige werkomgeving zal meer sociale advocaten aantrekken.

¹⁹ Zo staat onder mijn art. 530/533 Sv- verzoeken nog steeds

REDENEN WAAROM

hij verzoekt hem bij wege van vergoeding ten laste van 's Rijks kas de gevraagde vergoeding toe te kennen, althans een zodanige vergoeding toe te kennen als zal worden vermeend te behoren.

Als - zal - worden - vermeend - te - behoren! Afgrijselijker kan niet. De dag die je wist dat zou komen, Koningslied 2013

²⁰ Advocatenblad, 02- 11, 2021

In het onlangs verschenen rapport *Leiderschap in kleur*, beschrijft Judi Mesman een kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van 40 mensen van kleur die zijn benoemd in leiderschapsposities in de (semi-)publieke sector. De hoofdboodschap van het rapport is: diversiteit en inclusie zijn niet zomaar vakjes die een organisatie kan afvinken. Het vergt serieuze voorbereiding en doorlopende inzet van iedereen. Boven alles vergt het moed".²¹

Er is in de afgelopen decennia al het een en ander verbeterd. In 1990 was ik -als stagiaire nog- betrokken als advocaat in een grote strafzaak: *Strafrecht is voor mannen*, werd destijds nog door menig strafrechtadvocaat verkondigd.

Met de verhouding mannen en vrouwen in rechtspraak en advocatuur zit het inmiddels wel goed, lijkt het, hoewel ik niet weet of ook in onze beroepsgroep vrouwen nog steeds minder verdienen voor hetzelfde werk dan mannen, zoals in veel andere beroepen nog steeds het geval is. Het World Economic Forum (WEF) meldde vorige week nog in zijn jaarlijkse graadmeter²² dat Nederland er maar niet in slaagt de economische ongelijkheid tussen mannen en vrouwen terug te dringen.

Van de rijen dekens die in de advocatenkamer van ons PvJ aan de muur hangen hebben we nu de tweede vrouwelijke Haagse deken. Het begin is er, maar we doen het in Nederland op dit punt niet best.

Er is al veel werk verzet. Toen ik kinderen kreeg was er nog geen verzekering die arbeidsongeschiktheid vergoedde bij zwangerschapsverlof. En toen ik in 1993, zes weken na de geboorte van mijn eerste, op de rechtbank vroeg of ik ergens kon kolven, werd mij gevraagd 'golven'? Zo'n ruimte was er niet. Uiteindelijk kon ik in een kamertje terecht waar een rechter regelmatig aan een nierdialyseapparaat lag. Of dit nu, 30 jaar later, beter is voor mijn kolvende collega's? Ik hoor het graag van u.

Enkele van mijn ganggenoten met een andere culturele achtergrond dan ik zeggen desgevraagd weinig of geen discriminatie binnen de balie te

²¹ Rapport *Leiderschap in kleur*, Judi Mesman, 2024

²² de Global Gender Gap Index, Volkskrant 13 juni 2024

ervaren. Wel horen zij geluiden van advocaten die op grotere kantoren werken. Men belijdt nog veel met de mond, maar in de praktijk maken collega's met een niet-Westerse culturele achtergrond en collega's van kleur vervelende dingen mee, vaak in de vorm van grapjes. De hoos aan negatieve publiciteit in 2021 over het kantoor van de landsadvocaat bracht ook dergelijke misstanden aan het licht. Ik heb begrepen dat Pels Rijcken hier hard mee aan de slag is gegaan.

Stimuleer meer en echte diversiteit binnen de balie. Een van de belangrijkste grondregels voor het bevorderen van een inclusieve balie is volgens mij: luister naar de ervaringen van hen die belemmeringen aan den lijve hebben ondervonden en ondervinden. Beleidsmakers en organisaties die dit beginsel verzaken, missen de boot. Ik ben ook voorstander van quota en van actief aanmoedigingsbeleid.

Adriaan van Dis, groot Nederlands schrijver, meldt in zijn recente boekje "De kolonie mept terug"²³, hoeveel procent van de wereldbevolking wit is. Dat is ongeveer 9%. In een veranderde en verder veranderende wereld van nu is dit een belangrijk getal, dat tot nadenken stemt.

Inspiratie

Ik wil u ter inspiratie graag nog wijzen op het positieve verhaal van Sanne van Oers in het Advocatenblad van mei jl., met de titel *Optimisme over de sociale advocatuur*. 'Fantastisch beroep, geen dag hetzelfde: 'Nieuws over de sociale advocatuur is negen van de tien keer pessimistisch van toon. Veel sociaal advocaten hebben nu eenmaal moeite om het hoofd boven water te houden.' Sanne van Oers²⁴ vraagt aandacht voor de andere kant van het verhaal: "Als sociaal advocaat gebruik je het recht waar het voor bedoeld is: namelijk mensen beschermen."

"Er is perspectief omdat het belang van een solide sociale advocatuur inmiddels ook in de politiek wordt erkend en er onderzoek wordt gedaan hoe de financiering er in de toekomst uit moet zien."

Zij verwacht veel van de uitkomsten van het onderzoek van de commissie-Van der Meer II. De begroting van Justitie en Veiligheid moet

²³ Adriaan van Dis "De kolonie mept terug" Over witte arrogantie en voortschrijdend inzicht: een denkoefening en leesreis", 2024

²⁴ sociaal advocaat bij Van Schie Advocaten en bestuurder van de Nederlandse orde van advocaten

meebewegen met de werkelijke kosten van advocaten. Dat is volgens Van Oers cruciaal voor een gezonde sociale rechtsbijstand. *“Als je echt wilt dat jonge mensen dit vak weer gaan omarmen, moet je ook een garantie hebben voor de toekomst. Dus op zijn minst iedere twee à drie jaar opnieuw bekijken of het aantal uren en het tarief in lijn zijn om voldoende inkomen te genereren.”*

Toen Van Oers dit zei, was het coalitieakkoord nog niet bekend. Daarin staat, zoals we inmiddels pijnlijk hebben moeten vaststellen, geen woord over rechtsbijstand, niets over de sociale advocatuur.

Van Oers pleit ervoor om het vak meer bekendheid te geven, omdat studenten weinig zicht hebben op wat de sociale advocatuur precies doet. Als je vertelt wat het vak inhoudt, hoe je werkdag eruit ziet, in wat voor situaties je wordt ingeschakeld en hoe bijzonder het is dat je als advocaat mensen kunt bijstaan die afhankelijk zijn van jouw kennis, kunde en inzet. Het voornaamste struikelblok is nu dat er nog weinig advocatenkantoren zijn die advocaat-stagiairs kunnen aannemen, juist omdat dat een grote investering vraagt. Daarvoor is belangrijk dat de vergoedingssystematiek op orde komt.

Jaap Baar vraagt zich in zijn column in *Avocatie*²⁵ van oktober 2023 af of een leerstoel sociale advocatuur de oplossing is: Er moet gewoonweg structureel geld bij om kwalitatief goede rechtsbijstand te garanderen. Stop met al die nieuwe onderzoeken, pilots en de eeuwige zoektocht naar verlaging van het aantal zaken dat voor toevoeging in aanmerking komt. Als de vergoedingen structureel omhoog gaan en dus ook de verdiensten stijgen, dan zal de aanwas van jonge sociaal advocaten vanzelf aantrekken.

Collega Baar is er heilig van overtuigd - en ik met hem- dat je vooral en juist in de sociale advocatuur met je neus op de rechtsontwikkeling staat en dat je daar ook daadwerkelijk het verschil in kunt maken. Je bent niet een van de vele advocaten in een grote toren, je bent vaak het enige sprankje hoop voor je cliënt. Het is een prachtig vak.

²⁵ Column -De leerstoel sociale advocatuur: De Q is prachtig, nu de P nog” *Avocatie*18-10-2023

Er zijn veel voorbeelden van moedige en creatieve advocaten, die kunnen inspireren. In mijn eigen omgeving zijn dat o.a. de advocaten die sinds het kraakverbod van 2010 met succes proberen door verder procederen jurisprudentie te maken die kraken weer mogelijk maakt in deze wooncrisis. Ook de Amsterdamse advocaten met wie gangenote mr. Van L. en ik hard samenwerken in demonstratierecht zaken, zijn grote bronnen van inspiratie.

Collega's als Eva González Perez, de advocaat die het toeslagenschandaal aan het rollen bracht, wat een werk! Pijnlijk is dat de landsadvocaat voor dure adviezen betaald kreeg terwijl advocate Eva niet betaald werd en voor haar relevante stukken werden achtergehouden. Eva was lid van de Staatscommissie rechtsstaat die vorige week haar rapport presenteerde met de titel: *"De gebroken belofte van de rechtsstaat. Tien verbetervoorstellen met oog voor de burger."*²⁶ De commissie trekt harde conclusies: Voor veel mensen is de rechtsstaat een loze belofte.²⁷

Hulde ook voor de advocaten die bij afwijzing van een aanvraag toevoeging met succes doorprocederen tot hier bij de Raad van State en niet zelden nieuwe wegen openen die voor veel sociaal advocaten tot (structurele) verbetering van vergoedingen hebben geleid.

Enige rebellie is voor sociaal advocaten wel nodig. Moed en doorzettingsvermogen. In grote en kleine zaken.

Onzekere (politieke) toekomst

Inez Weski beschrijft in haar recente boek "Het geluid van de stilte" de advocatuur als *"een prachtig en noodzakelijk beroep, de advocaat als een van de pijlers van de rechtsstaat, die er voor zorgt dat de eenzame beschuldigde niet alleen staat tegenover macht, van een overheid of van een ander. Een beroep, een grondrecht dat tegenwoordig helaas meer*

²⁶Rapport+Staatscommissie+rechtsstaat+-+De+gebroken+belofte+van+de+rechtsstaat.pdf

²⁷ Een aanzienlijke groep burgers wordt niet door en tegen de overheid beschermd. Regering en parlement moeten tempo maken om deze misstand aan te pakken. De drempels voor toegang tot het recht zijn verhoogd door onvoldoende te investeren in de sociale advocatuur, zegt de commissie. Daarnaast zijn regelingen moeilijk te doorgronden, procedures bureaucratisch en burgers worden van het kastje naar de muur gestuurd, aldus de commissie die vaststelt dat de rechtsstaat in een staat van verwaarlozing is terechtgekomen. Het rechtsstatelijk kompas van ambtenaren moet worden versterkt, uitvoeringsinstanties moeten een rode kaart kunnen trekken als beleid of regelgeving onuitvoerbaar is.

weg heeft van een bedreigde diersoort”²⁸. In het laatste Advocatenblad lezen we een interview met SP Tweede Kamerlid Michiel van Nispen, aan wie we veel te danken hebben. Hij is bang dat de sociale advocatuur een uitstervend ras is, wanneer het aantredend kabinet niet voortzet wat pas net in gang is gezet.

Onafhankelijke rechtspraak is niet overal meer vanzelfsprekend: niet alleen in Polen en Hongarije ging het mis. Ook dichterbij huis is waakzaamheid geboden.

De contouren van het eerste kabinet Schoof-Wilders zijn nog broos, maar ervaringen uit het verleden doen vrezen voor de toekomst. Ook al is de beoogd staatssecretaris voor Rechtsbescherming van NSC-huize, dan blijft staan dat deze partij zich heeft verbonden aan een regeringscoalitie met radicaal-rechts.

Egbert Myer, oud-rechter bij het EHRM, waarschuwt in het recent verschenen NJCM-bulletin voor populistische invloeden op nationaal niveau, maar het is volgens hem evident dat de Straatsburgse verplichtingen blijven bestaan.²⁹

Ik vind het hoopgevend dat voor het nieuwe algemeen dekenaat van de NOvA Sanne van Oers en Jeroen Soeteman gezamenlijk zijn voorgedragen. Voor de sociale advocatuur is dat goed nieuws. Hun verkiezing zal op 25 juni a.s. plaatsvinden.

Het pleidooi van de NOvA in een brief aan de informateur voor een minister ‘van’ Rechtsbescherming, niet langer ingebed bij het ministerie van Justitie en Veiligheid, maar een minister met een eigen portefeuille, eigen kundig departement en eigen toereikende begroting, heeft het niet gehaald. Maar laten we dat streven vasthouden. “Rechtsbescherming is

²⁸ Inez Weski “Het geluid van de stilte” 2024

²⁹ NJCM bulletinr.2,2024 jrg.49 p. 189-192: My/mering: Migranten, populistische weerzin en Straatsburgse verplichtingen.

Feiten en fictie en de discrepantie daartussen: immigratie wordt voor het leeuwendeel veroorzaakt door de arbeidsmigranten en gevluchte Oekraïners. Het aandeel nareizigers is miniem, het aantal veiligelanders schommelt rond de 4 % en onze grote tekorten op de woningmarkt zijn vooral terug te voeren op de liberalisering van die markt. De feiten hebben nog maar beperkte invloed op de totstandkoming van opvattingen, keuzes en beleid. Je kunt factchecken tot je een ons weegt, maar bij elke verkiezing wint de beeldvorming. Diep gevoelde zorgen en problemen van mensen worden maar niet opgelost. In deze realiteit gedijen extreem-rechtse partijen goed. Langdurig onopgelost onbehagen wordt dan al gauw niet meer weggenomen met de juiste cijfers, grafieken of wetenschappelijke conclusies#. Beleid met als uitgangspunt de menselijke maat blijft het belangrijkste wapen om de gure wind te keren.

geen sluitpost, maar het vertrekpunt bij ontwikkeling van nieuw beleid en wet- en regelgeving.”

Tot slot

Ik bedank mijn ganggenoten van de Haagse Zuidas voor de input voor deze toespraak, mr. T. , mr. Van L. en oud kantoorgenoot mr. P. voor het meelesen. Echtgenoot B. die mij op onorthodoxe wijze aanspoorde om op uw uitnodiging in te gaan om hier vandaag te staan.

Toegang tot goede rechtshulp, recht op meesters, laten we daar met ons allen verder aan werken. Het vraagt om permanent onderhoud. Een stevige sociale advocatuur versterkt het vertrouwen van burgers in de rechtsstaat.

Sociaal advocaten zijn in de loop der tijd flexibel gebleken, we zijn een strijdbare groep, we hebben inmiddels betere vergoedingen en zijn in vergaande mate gespecialiseerd en gedigitaliseerd. Ik zou zeggen: kom erbij. Join the club. En laten we elkaar en de beleidsmakers scherp houden op de toegankelijkheid van de sociale advocatuur.

Ik wens u allen een fijne avond, velen van u zie ik vanavond bij het Dekonconcert. En voor wie morgen ook naar het jaarlijkse Sluitingsdiner en -feest gaat: veel plezier. U kunt daar -las ik- ook kijken naar de EK wedstrijd NL-Frankrijk. Dat pleit voor de organisatie.

Dankuwel.

Den Haag, juni 2024